

PAPER DETAILS

TITLE: MUĞLA'NIN HALKBİLİMİNE KAZANDIRDIGI BİR DEĞER: YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU

AUTHORS: Baki Bora HANÇA

PAGES: 104-116

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/217218>

MUĞLA’NIN HALKBİLİMİNE KAZANDIRDIĞI BİR DEĞER: YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU

Baki Bora HANÇA*

ÖZET

Bu çalışmada, Yusuf Ziya Demircioğlu’nun Türk folkloruna yaptığı katkıların ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Öncelikle Türkiye’deki folklor araştırmacılığı ve Yusuf Ziya hakkında yapılan çalışmalarla ilgili bilgi verilmiştir. Ardından, Yusuf Ziya’nın hayatı ve şahsiyeti, folklor çalışmaları ve eserleri incelenmiştir. Çalışmamızın sonucunda Yusuf Ziya’nın Türk folklor araştırmacılığında önemli bir yeri olduğu tespit edilmiştir. Özellikle alan araştırmalarını bilimsel anlamda başlatmış olması ve ilk defa ses kayıt cihazını kullanarak elde ettiği folklor ürünlerini kaybolmaktan kurtarması folklorumuz açısından kıymetini daha çok arttırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yusuf Ziya Demircioğlu, folklor araştırmaları, derleme.

A VALUE PRESENTED TO FOLKLORE BY MUĞLA: YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU

ABSTRACT

In this study, it has been aimed to state the great contribution of Demircioğlu to Turkish folklore. Primarily, some information has been given about Yusuf Ziya and folklore reasearches in Turkey. Following, the life and personality of Yusuf Ziya have been given; his folklore studies, his works have been examined. Consequently it has been proved that Yusuf Ziya played an important role in Turkish folklore. Especially his analysis field studies in a scientific way and especially by his first using recorder, he rescued them from being disappeared and this makes him much more outstanding.

Key Words: Yusuf Ziya Demircioğlu, folklore researches, compilation.

1.GİRİŞ

Yusuf Ziya Demircioğlu’nun folklorumuza, dolayısıyla millî kültürümüze yaptığı katkıları anlayabilmek için, yaşadığı dönemde Türkiye’de folklorun içinde bulunduğu ortama ve bu konuda yapılan çalışmalara genel olarak bakmakta fayda olduğu muhakkaktır.

Türkiye’de halkbilimi çalışmalarının başlangıç tarihi ile ilgili olarak bugüne kadar üç yazı üzerinde durulmuş olduğunu görüyoruz. Bunlar; Ziya Gökalp’in **Halk’a Doğru** dergisinde yayımladığı “Halk Medeniyeti I (Başlangıç)”, Fuat Köprülü’nün **İkdam** gazetesinde yayımladığı “Yeni Bir İlim: Halkiyat (Folk-lore) ve Rıza Tevfik Bölükbaşı’nın **Peyam** gazetesinin edebî ekinde yayımladığı “Folklor-Folklore” adlı yazılarıdır (Evliyaoğlu - Baykurt,

* Yrd. Doç. Dr., Muğla Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Muğla'nın Halkbilimine Kazandırdığı Bir Değer:
Yusuf Ziya Demircioğlu

1988: 50). Bunlardan F. Köprülü'nün yazısının en önce yazıldığı konusundaki fikir, Güner Sernikli'nin Z. Gökalp'in yazısının yazılma tarihini belirtmesiyle değişir. O; Gökalp'in yazısının diğerlerinden daha önce yazıldığını (23 Temmuz 1913) tespit ederek, öncülüğün bu yazıya ait olduğuna işaret etmiştir (Baykurt, 1976: 67).

Bunların yanı sıra, 1900 yılında **Nev-Sali Afiyet-Salname-i Tıbbi** adlı sağlık yıllığında “Raks” adıyla bir yazı yayınlanmış olsa da, bu yazı folklorcularımız tarafından halkbiliminin başlangıç tarihiyle ilişkilendirilmemiştir (Evliyaoğlu - Baykurt, 1988: 50).

Şerif Baykurt, **Türkiye’de Folklor** adlı kitabında ülkemizdeki folklor çalışmalarının başlangıcının 23 Temmuz 1913 olarak kabul edilmesinin tam olarak gerçeği yansıtmadığından bahseder. Nitekim daha önceleri Türkler tarafından olmasa da birtakım çalışmaların yapılmış olduğuna dikkatleri çeker. Buna göre Macar İgnas Kunos 1887 tarihinden başlayarak Türk topraklarında halk edebiyatıyla ilgili ilk folklor ürünlerini derleyip neşretmeye başlar. Genel olarak türkü, masal karagöz, meddahlık öyküleri ve ortaoyunu ile ilgili malzemeleri yayımlamıştır. Nihayetinde **Türk Halk Edebiyatı** (1899 yılında) adı ile bir eser ortaya koymuştur (Baykurt, 1976: 69).

Kunos’un çalışmaları başka Avrupalı bilim adamlarını da Türk halk edebiyatı üzerine çalışmalara yöneltmiştir. Bunları, Macar Gyula Nemeth, Alman George Jacob, Alman Friederich Giese ve Theodor Menzel, Felix Lussan, Hasluck, Ethe, P. Horn, Valenski olarak sıralayabiliriz. Şerif Baykurt, bu ilim adamlarından bazılarını, yayımladıkları eserleriyle birlikte şu şekilde zikretmiştir; “Jacob, **Karagöz,1899**; Ethe, **Seyid Battal Gazi Menkıbeleri, 1871**; Ignas Kunos, **Karagöz,1904**; P. Horn, **Seyid Battal Gazi Menkıbeleri, 1909**; Valenski, **Nasrettin Hoca, 1911**” (Baykurt, 1976: 69).

Türk folklorunun yabancılar tarafından incelenmesi ve üzerinde çalışılması, Türk ilim adamlarının bilimsel folklor çalışmalarının başlangıç tarihi olan 1913 yılından sonra da devam etmiştir. Spies, Ruben, Eberhard, Frank, Szamatolsky, Wamberi bu isimlerden bazılarıdır.

Yukarıda bahsi geçen 1913 yılı, Türkiye’deki folklor anlayışını 1913 öncesi ve sonrası olarak ikiye böler. Bu tarihten önceki dönemde folklor, bilimsel bir kimlik taşımamakla beraber, tamamen bîhaber olunan bir dal değildir. Dursun Yıldırım, Türkiye’de folklorla yönelişin köklerini, edebiyatımızda XVIII. yüzyılda ortaya çıkan “Mahallileşme cereyanı” dönemine kadar götürür. D. Yıldırım, bu dönem içerisinde özellikle Esad Efendi’nin, Arap halk edebiyatındaki deyiş ve türkülerin mısra yapılarını düzenleyen vezinleri belirterek, şiir söyleme ve atışma geleneği üzerinde durmasını ve bunların bizim edebiyatımızdaki mukabillerine işaret etmesini örnek göstererek, bu bahsin karşılaştırmalı folklor araştırmaları açısından ilk adım olarak benimsenebileceğini belirtir (Yıldırım, 1983: 116-117).

Hiç şüphesiz folklor çalışmalarının kaynak toplama konusundaki en önemli faaliyeti derleme gezileridir. Yusuf Ziya Demircioğlu'nun başlattığı ve bizzat katıldığı derleme gezilerinden çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak bahsedeceğiz. Ancak burada kısaca derleme hususundaki ilk fikirleri vermekte fayda görüyoruz. Bu alandaki ilk fikir, “Halk Türkülerinin Toplanması, Notaya Alınması ve Neşredilmesi” şeklinde Darüelhan'ın o zamanki müdürü Musa Süreyya Bey'den gelmiştir. O'nun **Yeni Mecmua**'nın Çanakkale özel sayısına (5 Mart 1915) yazdığı makale, halk türkülerimizi derleyip notaya alma konusunda ilk bilimsel yazı kabul edilmektedir. Bu yazının yayımlanmasından bir yıl sonra Ahmet Cevdet (Oran), sahibi olduğu **İkdam** gazetesinde, Necip Asım (Yazıksız) da **Türk Yurdu** dergisinde aynı konuya eğilmişler, halk türkülerimizin kaybolmaması için toplanıp neşredilmeleri gerektiğini yazmışlardır (Sakaoğlu, 1985: 90; Ülkütaşır, 1973: 30). Ancak Y. Z. Demircioğlu bir yazısında, tarih vermemekle birlikte, halk türkülerinin toplanması konusundaki fikir öncülüğünün Rauf Yekta Bey'e ait okluğunu belirtmektedir. Rauf Yekta Bey'in, **Şehbal** gazetesine yazdığı yazıda, batı ülkelerindeki folklor çalışmalarını anlattığını ve türkülerin derlenmesi konusundaki gerekliliği ortaya koyduğunu belirterek, yazının bu konudaki ilk görüş olduğundan söz eder (Demircioğlu, 1969a: 12).

Derleme konusunda, bahsettiğimiz bu ilk fikirlerin ardından aynı yıl (1916) bir kitap yayımlanır. Türkiye'de yayımlanan ilk folklor derleme kitabı olan bu kitap, Muallim Hasan Bahri'nin yayımladığı **Anadolu Köy Düğünleri**'dir (Tan, 1985: 30). Türkiye'de folklor konusundaki sistemli ve ülkenin geneline yayılabilen çalışmalar T.B.M.M.'nin kurulmasıyla beraber başlamıştır. 1920 yılında Dr. Rıza Nur'un Maarif Vekilliği zamanında Hars (Kültür) Âsar-ı Atika ve Kütüphaneler Müdürlüğü kurulmuştur. Müdürlük tarafından 1922'de halkiyat ve harsiyat ürünlerinin derlenmesi için okullara genelge gönderilmiş, aynı zamanda halk müziği derlemelerine başlanmıştır. Hars Müdürlüğü 1925 yılında Seyfettin ve Sezai Asal kardeşleri Batı Anadolu'ya türkü derlemeye göndermiştir. Bu derleme gezisi sonucu elde edilen türküler, **Yurdumuzun Nağmeleri** adıyla yayımlanmıştır (Tan, 1985: 30). Seyfettin ve Sezai Asal kardeşler bu gezide, İzmir, ödemiş, Tire, Aydın, Denizli, Manisa, Kırkağaç, Soma, Bergama, Ayvalık, Edremit, Balıkesir, Bandırma yörelerinde çalışmışlar ve notalarıyla beraber 50 civarında halk türküsü derlemişlerdir. Türkülerin kaydedildiği kitaba dönemin Hars Müdürü olan Hamid Zübeyr Koşay başlangıç yazısı yazmıştır (Demircioğlu, 1969a: 12).

Türk folklor araştırmacılığı tarihî içinde, folklor dernekleri çok önemli bir yere sahiptirler. Folklor çalışmaları dernekler sayesinde belirli bir düzene oturmuş, sisteme kavuşmuştur. Aydınların bu konuya daha çok eğilerek, faal olarak katkıda bulunmalarını bu dernekler sağlamıştır. Türkiye'de, yukarıda bahsettiğimiz ilk folklor derneklerinden sonra birçok dernek kurulmuş ve halk kültürünün araştırılması konusunda faaliyet göstermiştir.

***Muğla'nın Halkbilimine Kazandırdığı Bir Değer:
Yusuf Ziya Demircioğlu***

Dernek statüsünde kurulan Türk Dil Kurumu'nun da Halk Bilimi açısından önemi büyüktür. 12 Temmuz 1932'de kurulan kurum, kurulduğu yıl Söz Derleme Kılavuzu adlı bir kılavuz yayımlamış, halkevlerine dağıtmıştır. Söz Derlemeleri ve Halk Bilgisi Derlemeleri olarak iki bölümden oluşan bu kılavuzun dağıtılması ve gelen cevapların toplanması neticesinde, aralarında 12 ciltlik Derleme Sözlüğü'nün de bulunduğu çok sayıda eser ortaya koyulmuştur (Tan, 1985: 32).

Türkiye'de folklor çalışmaları 1932 yılında Halkevlerinin kurulmasından sonra 1952 yılına kadar, yani kapatılmalarına kadar, Halkevlerinin öncülüğü ve desteği ile yürütülmüştür. Arkasında devletin desteği olan ve yurt çapına yayılmış olan halkevlerinden, geniş alanda faaliyet gösterebilme imkânlarından dolayı, folklor çalışmalarının daha verimli ve düzenli hâl alacağı beklentisi vardır. Tahir Alangu bu konuda, halkevlerinin yeterli ölçüde bilimsel rehberlik ve kontrole bağlanmadan çalışmalarından dolayı düzen ve bilim anlayışına kavuşamadıklarını belirtmiştir (Alangu, 1983: 137).

2.Yusuf Ziya Demircioğlu ve Türk Folkloru

Yusuf Ziya Demircioğlu hakkında bu tarihe kadar müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Demircioğlu hakkında yapılan çalışmalar genellikle kısa makalelerden ibarettir. Yaptığımız çalışmalar neticesinde doğrudan Demircioğlu ile ilgili yayımlanmış sekiz tane yazı tespit ettik. Demircioğlu hakkında en çok yayım yapan isim Osman Attila'dır. Osman Attila toplam dört tane yayım yapmıştır. Yaptığımız çalışma sırasında bu dört yayımın da aslında aynı yazının farklı dergilerde yayımlanmasından ibaret olduğunu gördük.

Bunların dışında Demircioğlu'nun yaptığı çalışmaları konu alan bir takım yazılar, bazı ansiklopedilerde de hayatıyla ilgili kısa maddeler mevcuttur.

Demircioğlu'nun doğum tarihi gün, ay, yıl şeklinde tam olarak tespit edilememiştir. Bu konuda hiçbir kaynakta tam bir tarihlendirmeye rastlanmamıştır. Ne Y.Z. Demircioğlu'yla ne de aile fertleri ile ilgili yazılı bir kaynağa rastlanamamıştır. Terekesi araştırılmasına rağmen terekesi de bulunamamıştır. Bu sebeplerden kesin bir tarihlendirmeden bahsetmek mümkün değildir.

Y.Z. Demircioğlu'nun hayatı hakkında bilgi veren kaynaklarda onun doğum tarihinin sadece yıl itibarıyla tespit edildiğini görmekteyiz. Ancak bu konuda da tam bir mutabakat sağlanmış değildir. Demircioğlu'nun doğum tarihi olarak İhsan Hınçer Hicrî 1313 tarihini vermektedir (Hınçer, 1967: 4603). Bir başka kaynakta ise onun doğum tarihi olarak 1887 gösterilmektedir (Tongur, 1973: 67).

Hicrî 1313 tarihi miladî takvime göre 1897-1898 tarihine tekabül etmektedir (Unat, 1988). Öte yandan İhsan Hınçer'in bir yazısında rastladığımız “ ...1952 yılı 13 Temmuzunda da 65 yaşına bastığı...” (Hınçer, 1976: 7754)

Baki Bora HANÇA

ibaresinden hareketle doğum tarihinin 1887 olduğu sonucuna da ulaşabiliriz. Bu görüşümüzü İhsan Hınçer, aynı yazısında şu ifadelerle desteklemektedir; “...üstadın doğumu kendisinin verdiği bilgiye göre 1313 (1897) gösterilmiştir. Fakat nüfus ve memuriyet sicil kaydında hakiki doğumu 1887 (Rumî 1303) dir.” (Hınçer, 1976: 7755).

Yukarıdaki bilgiler ışığında Demircioğlu’nun 1887 yılında Muğla’nın Ula ilçesinde dünyaya geldiğini söylemek mümkündür. Babasının adı Demirci Ali Oğlu İsmail’dir (Hınçer, 1967: 4603), annesinin adı ise Ayşe’dir (Attilâ, 1976a: 39). Yeğenleriyle yaptığımız görüşmelerde babasının demircilik mesleğiyle uğraştığını öğrendik. Y. Z. Demircioğlu, soyadı kanununun çıkmasıyla birlikte baba mesleğini kendisine soyadı olarak kabul etmiştir (K.Ş. 1 – K.Ş. 2). Demircioğlu’nun aile çevresine ve çocukluğunun ilk yıllarına ait bilgilere ulaşamadık. Bu konuda hiçbir kaynaktan bilgi bulunmamaktadır.

Yusuf Ziya Demircioğlu’nun yaşadığı on dokuzuncu yüzyıl sosyal yaşam ve teknoloji bakımından imkânların oldukça sınırlı olduğu bir dönemdir. Bu dönemde insanlar kendi eğlencelerini kendileri yaratmaktadır. Bu çerçevede Demircioğlu’nun çocukluk yıllarında Ula’da insanların kahvelerde saz çalıp türkü söyledikleri bilinmektedir. Bu konudaki tespitimizi kaynak şahıslar da doğrulamıştır (K.Ş. 1 – K.Ş. 2). Demircioğlu’nun böyle bir atmosferde yetişmiş olması şüphesiz hayatının daha sonraki dönemlerinde yapmış olduğu tercihler konusunda etkili olmuştur.

Demircioğlu’nun ilkokula başlayış ve ilkokuldan mezun oluş tarihleri hakkında kesin bilgilere ulaşamadık. Hayatı hakkında bilgi veren kaynaklarda ilkokulu Ula’da bitirdiği konusunda tam bir mutabakat vardır (Tongur, 1973: 67; Hınçer, 1967: 4063; Attilâ, 1976a: 39). Demircioğlu, ilkokul tahsilini bitirdikten sonra Ula’da medrese tahsiline başlar (Hınçer, 1967: 4603). Ancak yazarın Ula’daki medrese hayatı kısa sürmüştür. Bunun sebebi Demircioğlu’nun arkadaşlarıyla saz çalıp türkü söylerken medrese hocası tarafından yakalanmasıdır (K.Ş. 1 – K.Ş. 2).

Bundan sonra Demircioğlu’nun tahsilini devam ettirebilmek için Muğla’ya gittiğini görmekteyiz. İhsan Hınçer, Demircioğlu’nun Muğla’da hem medrese tahsiline hem de muallimlik için açılan kurslara devam ettiğini söylemektedir (Hınçer, 1967: 4603). Ancak kaynak şahıslardan edindiğimiz bilgilere göre, teyzesinin kızının kocası Redif Yüzbaşı tarafından Muğla Kurşunlu İdadisine gönderilmiştir (K.Ş. 1 – K.Ş. 2). Daha sonra muallimlik kursları sonucu açılan sınavı kazanarak Karaböğürtlen Köyüne muallim olarak atandığını görüyoruz. Burada bir yandan muallimlik yapmakta bir yandan da halk kültürüne ait malzemeler derlemektedir.

Karaböğürtlen’de iki yıl öğretmenlik yaptıktan sonra kendisini teftiş eden bir müfettişin tavsiyesine uyarak, tahsilini tamamlamak üzere İzmir’e gitmiş ve burada açılan Darülmuallim’in müsabaka sınavını kazanmıştır (K.Ş. 1

***Muğla'nın Halkbilimine Kazandırdığı Bir Değer:
Yusuf Ziya Demircioğlu***

– K.Ş. 2). İzmir’de sorunlu bir öğretim hayatı yaşamış ve son sınıftayken sorunların büyümesi sebebiyle eğitimine Bursa’da devam etmek durumunda kalmıştır. Bursa’da tahsilini tamamladıktan sonra İzmir’e dönmüştür. Daha sonra Bozdoğan Numune Mektebi muallimliğine tayin edilmiştir (Hınçer, 1967: 4603). Burada iki yıl görev yaptıktan sonra Edremit İdadisi Türkçe muallimliğine atanmıştır. Burada öğretmenlik yaparken meslektaşı Bedia Hanım’la evlenir ve bu evliliği 1933 yılına kadar devam eder (K.Ş. 1 – K.Ş. 2).

Yusuf Ziya Demircioğlu Darülelhan’da görev yapana kadar daha birçok kurumda öğretmenlik, müdür yardımcılığı ve müdürlük görevlerini icra etmiştir. Darülelhan’a müdür olduktan sonra zihninde uzun zamandır tasarladığı birtakım kültürel işleri yoluna koymakla ilgilenir. Bu işler arasında eski ve tarihî İslâm eserlerinin korunması da vardır. Bu konuda yetki sahibi bazı insanları (Rauf Yekta Bey, Hafız Ahmet Efendi, Ali Rifât Bey, İsmail Hakkı ve Mesud Cemil Bey) bir araya getirmiştir. Konservatuarda bulunan eserlerin tertip ve tasnifini sağlamıştır.

Demircioğlu, konservatuardaki iklime kendini yabancı hissetmektedir. Çünkü kulakları, konservatuarda icra edilen Batı musikisine yabancıdır. Ayrıca alaturka müzikten de hoşlanmamaktadır (Hınçer, 1967: 4603). Kendisinin deyimiyle o, “Köroğlu, Sarı Zeybek, Sinanoğlu, Gerali gibi halk türküleri dinleyerek büyümüştür. Onun müzik zevki içinde ne Batı musikisinin ne de klasik Türk musikisinin yeri vardır. Buna rağmen Darülelhan 1927 yılından itibaren teorik ve uygulamalı olarak değişik derecelerde Batı müziği eğitimi verilen bir kurum olmuştur. Onun müdürlüğü zamanında kurumda bu alanda gelişmeler olmuş, yeni bir yönetmelik yürürlüğe girmiş, öğretim kadrosu daha da genişlemiş ve kurumun bu alandaki başarıları artarak devam etmiştir (Paçacı, 1994: 142).

Bilindiği gibi Cumhuriyetin ilk yıllarında halk kültürüne dolayısıyla halk müziğine karşı resmi kurumlarda olumsuz bir bakış hâkimdir. Bu bakışın geri planında yaşanan sosyal ve siyasi değişimin çok önemli rol oynadığı düşünülebilir. Tanzimat’la birlikte resmi bir söylem hâlini alan batılılaşma, ülkemizde uzun yıllar yanlış değerlendirilmiş, kendi kültürümüzden kopuşla eş değer kabul edilmiştir. Demircioğlu’nu ve yaptığı çalışmaları bu çerçevede ele aldığımızda onun kültürümüze yaptığı katkıların büyüklüğü daha iyi anlaşılır.

Demircioğlu, Darülelhan’da pasif bir yönetici olmamıştır. Halk türkülerinin notaya geçirilmesi ve Darülelhan’da icra edilmeye başlanması ilk defa onun çabalarıyla gerçekleşmiştir. Onun halk türküleriyle ilgili yaptığı şu ilk girişim son derece manidardır: İhsan Hınçer’in anlattığına göre; Demircioğlu, bir gün Darülelhan fasıl heyeti şefi İsmail Hakkı Bey’e bildiği birkaç türküyü okur ve notaya alınmasını ister. Bir yenilik olması için de konserlerden birinde fasıl heyetine çaldırmasını söyler. İsmail Hakkı Bey, türkülerini notaya alır ve fasıl heyetinde bunları prova etmeye başlar. Bu türküler ilk konserde çalınır ve dinleyiciler tarafından büyük ilgi görür. Hatta ilk konserde dinleyicilerin yoğun

Baki Bora HANÇA

isteği üzerine aynı türküler defalarca çalınır (Hınçer, 1967: 4603). Bu manzara Demircioğlu'nda türküler toplama konusunda bir heyecan uyandırır. Halk türkülerinin toplanmaya başlamasının geri planında, yaşanan bu hadise yatmaktadır. Onun gayretleriyle halk müziğinin en güzel ve seçme parçaları Darülelhan'ın konser programına konulmuştur (Tongur, 1973: 68).

Yukarıda Y.Z. Demircioğlu'nun evliliği ve ayrılığı hususunda bahis geçmişti. O, ikinci evliliğini 1941 yılında Emine isminde bir ev hanım ile yapmıştır. Bu evlilik, Emine Hanım'ın ölümüne kadar (1973) sürmüştür. Emine Hanım öldükten sonra Emine Hanım'ın Nazmiye ismindeki yeğenini resmen evlatlık almıştır. Yusuf Ziya'nın mirası ona kalmıştır, ancak o da şu anda hayatta değildir (K.Ş. 1 – K.Ş. 2).

Ömrünün son yıllarını Çamlıca'da geçiren Demircioğlu, 28 Mart 1976'da Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Osman Attilâ'nın, onun ölümü üzerine yazdığı yazılarda hep serzenişe rastlamaktayız. Bu yazılarda belirtildiğine göre, Demircioğlu'nun ölümüne son derece kayıtsız kalınmıştır. Ailesi tarafından tirajı oldukça düşük bir gazeteye verilen ölüm ilanı dışında olayla ilgili olarak hiçbir yerde herhangi bir habere rastlamadığını söyleyen Osman Attilâ, bunu “hazin bir kadirbilmezlik örneği” olarak nitelendirmiştir (Attilâ, 1976b: 18).

Demircioğlu'nun şahsiyetiyle ilgili bilgi verebilmek adına öncelikle ailesi konusuna değinmek yerinde olacaktır. Demircioğlu'nun babası küçük bir taşra nahiyesinde demircilikle uğraşan bir zanaat adamıdır. Annesinin ise ev hanımı olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Demircioğlu'nun ailesi hakkında mütevazı ve sıradan bir Türk ailesi hükmüne ulaşmak yanlış olmaz. Osman Attilâ'nın, onun ölümü üzerine yazdığı bir yazıda: “Mütevazı, fakat çok azimli ve inançlı...” (Attilâ, 1977: 360) şeklinde hakkında verdiği hükmü, aile yapısıyla izah edebiliriz.

Y.Z. Demircioğlu'nun çocukluk yıllarına ait bildiğimiz tek hatıra, medrese eğitimi aldığı yıllara dayanır. Onun, medrese eğitimi almaktayken saz çaldığı gerekçesiyle okuldan atıldığından bahsetmiştik. Bu hatıra da gösteriyor ki, Demircioğlu; doğru bildiğini yapan ve otoriteye, inanmadığı durumlarda itaat etmeyen bir kişiliğe sahiptir. Ayrıca o yıllarda medrese eğitimiyle tamamen zıt bir anlayışın ifadesi olan saz çalıp eğlenmek, onun ileriki yıllarda folklor ve halk müziğiyle ilgili yaptığı çalışmaların tesadüfi olmadığını göstermesi bakımından anlamlıdır. Halk kültürü ve müziğine karşı onda var olan ilginin kökeni çocukluğuna kadar dayanmaktadır. Bu, onda âdeta doğal bir dürtü olarak mevcuttur. Daha sonra Karaböğürtlen'de öğretmenlik yaparken kendi kendine, hiçbir yönlendirmeye ihtiyaç duymaksızın, önünde herhangi bir örnek olmaksızın derleme çalışmalarına başlaması, bu hüküm çerçevesinde değerlendirilmelidir. Onun bu konuda yaptığı çalışmalarla ilgili iltifatların, çalışmaların kamuoyuna sunulmasından sonra yapıldığını da vurgulamak gerekmektedir. Yusuf Ziya Demircioğlu, Ünal Türkeş'in kitabına yazdığı ön sözde; “Üstad Yahya Kemal Beyatlı o yıllarda beni sık görürdü. Hemen her

***Muğla'nın Halkbilimine Kazandırdığı Bir Değer:
Yusuf Ziya Demircioğlu***

karşılaşmamızda ‘...Aziz Yusuf Ziya, seçtiğiniz yol iyi, bu yolu kimse bilmediği için engel de yok, devam edin’ diye teşvikkâr cümleler sarfederdi. Neticede; Atatürk, Anadolu’dan taradığımız ‘folk kültürünü’ bir gün Dolmabahçe Sarayı’nın tören salonunda dinlediler. Çok duygulandılar. O cerbezeli hitabetleriyle ‘İşte musiki bu, işte Anadolu bu’ diyerek salonda bulunanları tenvir edici konuşma yaptılar” demektedir (Türkeş, 1971: 9).

Demircioğlu, tespit edebildiğimiz kadarıyla, hayatının değişik merhalelerinde otoriteyle yer yer karşı karşıya gelmek durumunda kalmıştır. Bu durumun bir başka örneğine de İzmir Darülmüallimin’de öğrenci olduğu yıllarda rastlıyoruz. O yıllarda değişik sebeplerden ötürü okul idaresiyle karşı karşıya gelmiş, hatta okuldan atılmak bile istenmiştir. Okulda vuku bulan ayaklanmaların başında yer alması da, organize hareket etme, liderlik ve yönetme konularında olumlu bir şahsiyet geliştirdiğini gösterir. Bunun gerisinde haksızlığa tahammül edemeyen bir kişilik de yatmaktadır. Demircioğlu’nun öğrencilik yıllarında maddi sıkıntılar çekmesi, daha sonra uzun yıllar devlet memurluğu yapması, sonraki yıllarında ise sadece emekli maaşıyla geçimini sağlaması, aza kanaat eden bir kişiliğe sahip olduğuna işaret etmektedir.

“Biz Köroğlu, Sarı Zeybek, Sinanoğlu, Gerali gibi halk türküleri içinde büyümüştük” diyen Demircioğlu, hayatının büyük bir kısmını halk türküleri konusunda çalışmaya ayırmıştır. Müzik kulağı ve zevki halk türkülerinin etkisiyle oluşmuştur. Bu sebeple de Batı musikisinden ve Klasik Türk musikisinden zevk almayan bir kişiliğe sahiptir. Bu tavır, onun aynı zamanda kültürel anlamda muhafazakâr bir yapıya sahip olduğuna işaret eder. Ondaki bu muhafazakâr yapı kendini asla teknolojiyle çatışma şeklinde ortaya koymamıştır. Zira 1926 yılında derleme çalışmaları yapmak amacıyla yurt dışından ilk kayıt cihazını getiren de odur. Geleneğin teknolojiyle buluşturulması anlamına gelen bu davranış, onun müspet yeniliklere her zaman açık okluğunun göstergesi olması bakımından manidardır.

Demircioğlu, sadece büyük bir folklorcu değil aynı zamanda büyük bir halk kültürü ve Anadolu sevdalıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında, imkânların bütün kıtlığına rağmen Anadolu’yu karış karış gezmesi onun kişiliğinin bu yönüyle izah edilebilir.

Onun Muğla’dan İstanbul’a gelen genç öğrencilere sahip çıktığını, zaman zaman onları bir araya toplayarak sohbet ettiğini de belirtmek gerekir. Bunu, memleketine duyduğu hasret veya hemşericilik duygusunun onda yoğun bir şekilde var olduğu biçiminde yorumlayabiliriz. İstanbul’a tahsil için gelen bu gençlere hem maddi hem manevi yönden destek olduğunu, bizzat yaşayan ve bu destekleri kendisinin de sık sık gördüğünü belirten Ünal Türkeş’ten öğrendik (K.Ş. 3).

Demircioğlu, daha Karaböğürtlen’de öğretmenlik yaptığı yıllarda, halk kültürüne ait malzemelerin tespiti ve derlenmesi meselesi üzerinde düşünmeye

Baki Bora HANÇA

başlamıştır. Ancak bu düşüncesini profesyonel anlamda gerçekleştirebilmesi için bir süre daha beklemesi gerekmektedir.

1922 yılında Darülelhan'a müdür yardımcısı olarak atandığı zaman halk türkülerini toplama fikrini, Darülelhan'ın müdürü olan Musa Süreyya Bey'e açmış, o da bu fikri son derece sıcak karşılamıştır. Musa Süreyya Bey'in olumlu tavrıyla beraber halk türkülerini toplama faaliyeti başlamış olur.

Halk türkülerini toplama amaçlı faaliyetlerin başında öncelikle bir anket çalışmasıyla karşılaşıyoruz. Bilimsel çalışma metotlarından biri olan anket metodunun bu alanda uygulanmaya başlanması, Y.Z. Demircioğlu'nun işe ne kadar ehemmiyet verdiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu anket bütün yurda dağıtılmak üzere kaleme alınmış ve 2000 adet bastırılmıştır. Ankette halk türkülerinin derlenmesine yönelik birtakım sorular ve bu sorulara verilecek cevaplar için boşluklar bulunmaktadır. Ankette bulunan soruların sayısı hakkında değişik görüşler vardır, İhsan Hınçer'in bir yazısında bu soruların sayısı on dört olarak belirtilirken (Hınçer, 1967: 4604), Demircioğlu'nun bir yazısında on altı rakamıyla karşılaşıyoruz (Demircioğlu, 1969b: 10). Anketin hazırlanış tarihiyle ilgili de bir çelişki olduğu görülmektedir. İhsan Hınçer'in yazısında konuyla ilgili olarak 1922 yılı zikredilirken (Hınçer, 1967: 4604), Demircioğlu'nun yazısında 1924 yılı zikredilmektedir (Demircioğlu, 1969b: 10). Bu anketler Maarif Vekâleti tarafından Anadolu'nun değişik yerlerine gönderilir.

Bu ilk anket çalışmasından istenilen sonuçlar elde edilmemiş olsa bile bir takım olumlu sonuçlar doğurduğu muhakkaktır. Saim Sakaoğlu'nun da belirttiği gibi bu anketler en azından kaynak şahısların tespiti konusunda yardımcı olmuştur. Daha sonra bu şahıslarla derleme çalışmaları sırasında temasa geçilmiştir (Sakaoğlu, 1988: 10).

Demircioğlu, 1926 senesinde Darülelhan'a müdür olarak daha iyi çalışabilecek bir vaziyete geçer. Öncelikle başka ülkelerde folklor adına ne gibi çalışmalar yapıldığını, hangi usûl ve metotların kullanıldığını araştırır. Bu amaçla Berlin'de bulunan şarkiyatçı Dr. Robert Lohman ile temasa geçer. Demircioğlu'nun bu konuda temas kurduğu isimlerden biri de ülkemizin yetiştirdiği ünlü müzik adamı Cemal Reşit Rey'dir. Cemal Reşit o sıralarda Paris'te bulunmaktadır. Bu iki şahısla kurduğu temaslar neticesinde onlardan bu konuda kullanılabilecek en iyi metodun fonograf ile çalışmak olduğu fikrini alır (Sernikli, 1976: 4).

Demircioğlu, Cemal Reşit Rey aracılığı ile temin ettiği Pathe marka fonograf cihazı ile 31 Temmuz 1926 tarihinde Rauf Yekta Bey, Ekrem Bey ve Dürri Bey'den oluşan bir heyetle Haydarpaşa'dan yola çıkar. Bu gezi, ülkemizde yapılan ilk folklor derleme gezisidir. Bu ilk derleme gezisini daha sonra yenileri izlemiştir. İlk olarak Adana'ya giden heyet, oradan Maraş'a geçmiştir. Maraş'tan sonra Antep ve Urfa'da derlemelerine devam eden heyet,

*Muğla'nın Halkbilimine Kazandırdığı Bir Değer:
Yusuf Ziya Demircioğlu*

Urfa'dan Halep'e kadar ulaşmış ve oradan da ikinci bir merhale olarak Niğde ve çevresinde derleme çalışmalarını sürdürmüştür. Niğde ve civarında elli kadar türkü derlenmiştir. Burada yazarın **Boş Beşik ve Akkuş** adlı eserine konu olan türkü ve bu türkünün hikâyesinin bir başka varyantı da derlenmiştir. Niğde'den sonra Kayseri üzerinden bu ilk gezinin son aşaması olan Samsun'a giderler. Bu civarda meşhur "geyik türküsü" nün bir varyantı derlenir. Sivas'ta elliye aşkın türkü derlenir. Bu türkülerin en meşhuru "Kızılırmak" türküsüdür. Bu ilk seyahatte toplam 250 türkü derlenmiştir. Bu derlenen türküler **Anadolu Halk Şarkıları** serisinin birinci, ikinci ve beşinci defteri olarak 1926-1927'de neşredilmiştir (Sernikli, 1976: 8).

İkinci derleme gezisine 16 Temmuz 1927 tarihinde çıkmıştır. Bu geziye Demircioğlu'nun yanı sıra Ekrem Bey, Muhiddin Sadık ve Ferruh Arsuner katılmıştır. Bu gezide ilk uğranılan yer Konya olmuştur. Burada 12 gün kalan heyet 70 kadar türkü derlemiştir. Bu derleme çalışması esnasında Konya'nın civar köyleri ve Konya hapishanesi de kullanılmıştır. Buradan Ödemiş'e dönüp Torbalı'ya, oradan da Aydın'a varmışlardır. Aydın'da kırkı aşkın türkü derlenmiştir. Ertesi gün Aydın'dan Koçarlı nahiyesine geçilmiştir. Burada da bir gün kalarak on iki kadar türkü derlenmiştir. Gezide toplanan türküler, **Anadolu Halk Şarkıları** serisinin 3., 4., 6. ve 7. defterleri olarak 1927 yılında neşredilmiştir (Sernikli, 1976: 14).

Aynı heyet 1928 yılında üçüncü derleme gezisine çıkmıştır. Bu gezi Kuzey Anadolu'dan başlamıştır. İnebolu, Kastamonu, Çankırı, Ankara, Eskişehir, Kütahya ve Bursa illeri dolaşmış, 200 kadar halk türküsü notaya alınmış, ayrıca ses kayıt cihazlarıyla tespit edilmiştir. Bu derleme gezisi sonunda toplanan türküler, **Halk Türküleri** adıyla daha önceki serinin 8., 9., 10. ve 11. defteri olarak 1929 ve 1931 yılları arasında neşredilmiştir (Sakaoğlu, 1988: 9).

Dördüncü gezi Doğu Anadolu illerine yapılmıştır. 15 Ağustos 1929 tarihinde İstanbul'dan hareket edilmiştir. Bu gezide aynı heyetin yanı sıra, Mahmut Ragıp Gazimihal ve Abdülkadir İnan da vardır. İlk olarak Sinop'a gidilir ve orada bulunan M. Şakir Ülkütaşır'ın yardımı ile çok verimli çalışılır. Sinop'ta yeteri kadar kalındıktan sonra, Trabzon, Rize, Gümüşhane, Bayburt, Erzurum, Erzincan illeri ve bu illerin köy ve kasabalarında 200'ü aşkın türkü tespit edilir. Bu türküler, **Şarkî Anadolu Türkü ve Oyunları ve Halk Türküleri** (13 defter hâlinde) adlarıyla 1929 ve 1930 yıllarında neşredilmiştir (Sakaoğlu, 1988: 11). 30 gün devam eden bu son gezinin iki önemli özelliği vardır. Birincisi, geziyi 1 Kasım 1927 yılında kurulan Türk Halkbilgisi Derneği'nin tertip etmiş olması ve bu derneğin bir üyesi olan Abdülkadir İnan'ın da geziye katılmasıdır. A. İnan, bu geziden döndükten sonra **Birinci İlmî Seyahate Dair Rapor** adıyla bir kitap yayımlamıştır. Kitapta, gezide toplanan halk kültürü malzemeleri sınıflandırılmıştır. Kitabın Giriş bölümünü M. Halit Bayrı yazmış, seyahate dair bilgiler vermiştir (İnan, 1930).

Dördüncü geziden sonra Mehmet Halit Bayrı ve Turhan Dağlıoğlu Beyler ile Balıkesir, Kütahya ve Dursunbeyli taraflarına folklor derlemelerine çıkmıştır. Bu derlemelerde de çok miktarda halk kültürüne dair malzeme toplanmış ve neşriyat yapılmıştır.

Demircioğlu'nun, halk kültürü ürünlerini yoğun bir şekilde ihtiva eden toplam altı kitabı yayımlanmıştır. Bu noktada, ona ait olmayan ancak Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde (T.D.E.A.,1990: 238) onun basılmış eserleri arasında gösterilen Kastamonu Evliyalari adlı bir kitabın esasen M. Ziyaeddin Demircioğlu adlı bir yazara ait olduğunu tespit ettiğimizi belirtelim. O, derlediği tüm folklor malzemelerini kaleme alıp yayımlamayı gaye edinmiştir. Bunun sonucu olarak yayımladıklarını ve yayımlamayı düşündüklerini ortaya koyduğumuzda Türk halkbilimine kazandırdıkları daha da belirginleşecektir.

Y. Z. Demircioğlu'nun yayımlanmış altı kitabı vardır: **Köy Halk Türküleri** (1938), **Boş Beşik ve Akkuş** (1932), **Anadolu'da Eski Düğün ve Evlenme Adetleri** (1938), **Anadolu'da Eski Çocuk Oyunları** (1934), **Yürükler ve Köylülerde Hikâyeler-Masallar** (1934), **Şu Dağların Ardında** (1933).

Yazarın yayımlanmış eserlerinin yanı sıra yayımlanmamış eserlerinin de var olduğu bilinmektedir. Bu konuyla ilgili bilgiye sadece iki kaynaktan rastlamaktayız (Attilâ, 1976c: 7757; T.D.E.A., 1990: 238). Bu bilgiler doğrultusunda yayımlanmamış kitaplarının adlarının şunlar olduğunu görmekteyiz: **Folklor-Bizde ve Avrupa'da, Atasözleri, Bilmeceler, Âdetler-Ananeler, Güzellerin Dağı, Kanatsız Kartal, Kınalı Taş, Ev-Kaya, Filiz Kıran.**

3.SONUÇ

Demircioğlu, dönemin önemli folklor dergilerinde çeşitli konularda yazılar yazmıştır. Bu yazıların bazılarında çıktığı derleme gezilerinden anılarını, bir kısmında kitaplarında daha sonradan neşrettiği folklor ürünlerini, folklor ve derleme konusundaki fikirlerini, Türkiye'de folklor çalışmalarına yönelişi ve döneminde folklorun hangi merhalede olduğunu yazmıştır. Bunların dışında dönemin folklorla hizmet etmiş önemli araştırmacılarının ve ilim adamlarının ölümeleri üzerine yazdığı yazılar da vardır.

Yusuf Ziya Demircioğlu, Türkiye'de henüz folklorun isim olarak bile yeni yeni zikredilmeye başlandığı bir dönemde halk kültürü mahsullerini toplama yönünde büyük gayret göstermiş, buna rağmen hakkı olan şöhreti kazanamamıştır. Çalışmamızda da dikkati çektiğimiz gibi, bini aşkın türküyü yerinde derleyerek kaybolmaktan kurtarmış, Anadolu'nun en ücra köşelerine dahi ulaşarak topladığı türlü folklorik malzemeleri neşrederek ölümsüzleştirmiştir.

İlmî olarak ilk defa Yusuf Ziya'nın başlattığı alan araştırmacılığı, Türk folklor araştırmacılığında en önemli metotlardandır. Bu anlamda örnek alınmış,

***Muğla'nın Halkbilimine Kazandırdığı Bir Değer:
Yusuf Ziya Demircioğlu***

derlemeciliğin anlaşılmasında ve yaygınlaşmasında yaptıklarıyla büyük rol oynamıştır.

Demircioğlu'nun, Muğla folkloruna yaptığı katkılar da göz ardı edilmemesi gereken bir başka yönüdür. Özellikle doğduğu Ula ilçesinde yaptığı derlemeler ve bu derlemeler sonucu neşrettiği kitaplar, o dönemde ücra bir nahiye merkezi olan Ula'nın halk kültürü değerlerini ortaya çıkarmıştır. Yusuf Ziya'nın Muğla'da da tanınmıyor olması hayretle ve teessüfle karşılanması gereken bir konudur. Gelecek yıllar içinde, Türk kültürü ve bilhassa Muğla kültürü açısından önemli olan bu şahsiyetin ön plana çıkarılması ve insanlarımız tarafından bilinmesinin sağlanması, aydınlarımızın önünde duran bir görevdir.

KAYNAKÇA

- ALANGU, Tahir. *Türkiye Folkloru Elkitabı*. Adam Yayıncılık, İstanbul, 1983.
- ATİLLÂ, Osman. Önemli Bir Fikir ve Sanat Adamını Kaybettik-Yusuf Ziya Demircioğlu. *Karınca*, S.473, Mayıs/1976a.
- _____. Yusuf Ziya Demircioğlu'nun Ölümü Üzerine. *Hisar*. S.150, Haziran 1976b.
- _____. Yusuf Ziya Demircioğlu. *Türk Folklor Araştırmaları*. S.326, Eylül/1976c.
- _____. Yusuf Ziya Demircioğlu. *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı*. Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay: 25, A.Ü. Basımevi, Ankara 1977.
- BAYKURT, Şerif. *Türkiye'de Folklor*. Ankara, 1976.
- DEMİRCİOĞLU, Yusuf Ziya. Memleketimizde Musiki Folklor Hareketleri. *Musiki Mecmuası*. 21. Yıl, 244. S. 3/1969a.
- _____. Memleketimizde İlk Folklor Hareketleri. *Mûsikî Mecmuası*. 21. Yıl, S. 249, Ağustos 1969b.
- EVLİYAOĞLU, Sait ve BAYKURT, Şerif. *Türk Halkbilimi*. Ankara, 1988.
- HİNÇER, İhsan. Büyük Folklorcu Yusuf Ziya. *Türk Folklor Araştırmaları*. S.326, Eylül 1976.
- _____. Yusuf Ziya Demircioğlu. *Türk Folklor Araştırmaları*. C. 11, S.221, Aralık 1967.
- İNAN, Abdülkadir. *Birinci İlmî Seyahate Dair Rapor*. İktisat Matbaası, İstanbul, 1930.
- PAÇACI, Gönül. Belediye Konservatuvarı. *İstanbul Ansiklopedisi*. C.II, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994.

Baki Bora HANÇA

- SAKAOĞLU, Saim. Derleme İle İlgili İlk Anketler, İlk Geziler, ve Derleme Bibliyografya. *Türk Folklor Araştırmaları*. 1985 / I, Kültür ve Turizm Bak. Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınlan: 61, Ankara, 1985.
- _____. *Sahada Derleme Metotları*. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları. Erzurum 1988.
- SERNİKLİ, Güner. Türkiye Halkbilimi Alan Araştırmaları Üzerine İlk Düşünce ve Uygulamalar. *Halkbilimi*. S. 20,20 Ekim 1976.
- TAN, Nail. *Folklor (Halkbilimi)-Genel Bilgiler*. Halk Kültürü Yayınları. İstanbul, 1985.
- TONGUR, Hikmet. Belediye Konservatuarında Müdürler. *Orkestra Aylık Müzik Dergisi, Kuruluşunun Ellinci Yılında İstanbul Belediye Konservatuarı (özel Sayı)*. Yıl 11, S.112, İstanbul, Eylül-Ekim/1973.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C.2, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1990.
- TÜRKEŞ, Ünal. *Muğla İli Toplum Yapısı Araştırmaları(I) (Yerkesik)*. İstanbul, 1971.
- UNAT, Faik Reşit. *Hicrî Tarihleri Miladî Tarihe Çevirme Kılavuzu*. Ankara, 1988.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir. *Cumhuriyetle Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları*. Ankara, 1973.
- YILDIRIM, Dursun. *Türkiye'de Folklor Araştırmalarının Gelişme Devreleri*. Şükrü Elçin Armağanı. Ankara,1983.

KAYNAK ŞAHISLAR:

- Kaynak Şahıs 1: Dr. İsmail Demircioğlu (Doktor, 1927 Ula doğumlu).
- Kaynak Şahıs 2: K. Ş.:Sadi Dünder (Ula Eski Belediye Başkanı, 1934 Ula doğumlu)
- Kaynak Şahıs 3: Ünal Türkeş (Araştırmacı-yazar, Muğla)